

УДК [37.041+371.134:78] – 057.875(045)

Наталія Журавльова, старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Ірина Каленик, старший викладач кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглядаються питання професійної підготовки майбутнього вчителя музики, зокрема його складова – самостійна робота. Аналізується роль самостійної роботи студентів у формуванні умінь та навичок, розкриваються основні аспекти організації самостійної роботи студентів, визначаються умови для створення ефективності самостійної роботи як виду навчальної діяльності. Стаття розкриває суть самостійної роботи, вказує на складові завдання самостійної роботи. Зазначається, що саме самостійна робота створює умови для розвитку мислення студентів, формує уміння самостійно оволодівати знаннями з різних джерел інформації.

Ключові слова: самостійна робота, самостійність, формування умінь та навичок, професійна підготовка.

Лит. 8.

Наталья Журавлева, старший преподаватель кафедры теории и методики музыкального искусства
Ирина Каленик, старший преподаватель кафедры теории и методики музыкального искусства
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК ОДНО ИЗ ОСНОВНЫХ УСЛОВИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ

В статье рассматриваются вопросы профессиональной подготовки будущего учителя музыки, в частности его составляющая – самостоятельная работа. Анализируется роль самостоятельной работы студентов в формировании умений и навыков, раскрываются основные аспекты организации самостоятельной работы студентов, определяются условия для повышения эффективности самостоятельной работы как вида учебной деятельности. Статья раскрывает суть самостоятельной работы, очерчивает задачи самостоятельной работы. Определяется, что именно самостоятельная работа создает условия для развития мышления студентов, формирует умение самостоятельно овладевать знаниями из разных источников информации.

Ключевые слова: самостоятельная работа, самостоятельность, формирование умений и навыков, профессиональная деятельность.

Natalia Zhuravleva, Senior Lecturer of Theory and Methods of Musical Arts Department
Iryna Kalenyk, Senior Lecturer of Theory and Methods of Musical Arts Department
Khmelnitsk Humanitarian and Pedagogical Academy

INDIVIDUAL WORK AS ONE OF THE MAIN CONDITIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF THE FUTURE TEACHERS OF MUSIC

The question of professional training of the future music teacher, in particular, its component – individual work, has been studied in the article. The role of individual work of students in forming skills and abilities has been analyzed, the main aspects of organization of students' individual work have been revealed, conditions for creating effectiveness of individual work as a kind of educational activity have been determined. The article reveals the essence of individual work, shows key tasks of individual work. It is mentioned that individual work creates conditions for development of students' thinking, forms abilities to master knowledge from different sources of information individually.

Keywords: individual work, independence, forming skills and abilities, professional training.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Усі світові та національні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу студентів. Необхідність підготовки кваліфікованого фахівця, конкурентноспроможного на світовому ринку праці, вимагає особливої уваги до питання щодо рівня сформованості вмінь та навичок самостійної діяльності. Самостійна робота є важливим засобом організації навчального процесу в педагогічних ВНЗ, вона сприяє вирішенню освітніх, виховних та розвивальних завдань.

Якщо раніше самостійна робота розглядалася

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

як важлива складова навчального процесу, що поступалась за вагомістю аудиторним заняттям, то новою парадигмою освіти самостійна робота студентів визначається головним складником вищої освіти. Звідси виникає необхідність створення умов для формування умінь і навичок самостійної роботи, необхідних для безперервної освіти і самоосвіти. Саме самостійна робота створює умови для розвитку мислення студентів, тому потрібно переорієнтувати навчальний процес на формування у студентів бажання і умінь самостійно оволодівати знаннями з різних джерел інформації.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Результати аналізу наукової літератури дозволили виділити основні підходи до визначення поняття “самостійна робота”. Так, низка науковців вказують, що самостійна робота – це: 1) різноманітні види індивідуальної та групової пізнавальної діяльності студентів, які здійснюються ними на аудиторних заняттях і в позааудиторний час (Р. Нізамов, Н. Сагіна та ін.); 2) різноманітні типи навчальних завдань, які виконуються під керівництвом викладача (М. Гарунов, Л. Зоріна, Н. Нікандров, М. Скаткін та ін.); 3) система організації роботи, при якій управління навчальною діяльністю студентів відбувається за відсутності викладача і без його безпосередньої допомоги (В. Граф, І. Ільєсов, В. Ляудіс, Н. Сагіна, О. Чиж); 4) робота студентів, яка проводиться за спеціальним індивідуальним навчальним планом, складеним на основі врахування індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів (С. Архангельський, Л. Деркач, Н. Сагіна, І. Шайдур та ін.).

Питання організації самостійної роботи майбутніх вчителів музики розглядали усвоїх працях педагоги-музиканти Л. Баренбойм, Е. Кубанцева, Е. Либрман, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.

У структурі навчального навантаження студента за Європейською кредитно-трансферною системою (ECTS) самостійна робота розглядається як один із основних компонентів навчальної діяльності і повинна займати значну частину його навчального навантаження.

В аспекті підготовки вчителя музики, який має оволодіти необхідними навичками навчання і виховання, бути одночасно музикантом-професіоналом і мистецтвознавцем, лектором і педагогом-вихователем, для найповнішого розкриття його здібностей та професійних якостей важливого значення набувають проблеми організації самостійної роботи.

Метою статті є визначення деяких перспективних шляхів у формуванні вмінь та навичок самостійної роботи майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. Проблема організації самостійної роботи студента не нова і актуальна в усьому світі.

Питання самостійності було підняте педагогікою Стародавньої Греції. В історії цієї прадавньої країни людство зробило перші кроки виховання особистості, яка могла б брати участь у керівництві державою. Коли ж в епоху раннього Середньовіччя освіта стала належати церкві, в школах надовго запанував догматизм. Доба Відродження сприяла звільненню шкіл від пут схоластики та зазубрювання. В цей час виникає вільна самостійна людина, яка може логічно мислити і активно діяти, спроможна розібратися в суті навколишнього середовища. “Спостерігай і вивчай!” – закликали видатні педагоги тієї епохи.

У власній теорії навчання, яку створив Я. Коменський, викладено ідею самостійності учня вже як суб'єкта навчання.

У різних типах українських шкіл крізь кригу офіційної педагогіки проклала дорогу ідея примату самостійного проникнення в суть навчального матеріалу, бо тільки так можна було підготувати молоду людину до активного життя, в якому знання без практичних навичок мало що варті. Г. Сковорода у своїй викладацькій практиці також акцентував увагу на самостійному осмисленні та усвідомленості знань учнями.

В. Сухомлинський в основі навчання учнів у школі вбачав виховання в них самостійності, критичності мислення, активності. Дидакт наголошував, що справжнім можна вважати лише те навчання, яке має спрямованість на розвиток дитини, її мислення, діяння у процесі пізнання, оскільки “розум не формується без розумового напруження, без думки, без самостійних пошуків” [7, 585].

Великий педагог К. Ушинський розглядав самостійну роботу не лише як один із засобів активізації навчально-виховного процесу, а й як програму самоосвіти на все життя: “Треба постійно пам'ятати, що слід передавати учневі не тільки ті чи інші знання, а й розвинути в ньому бажання і здатність самостійно, без учителя набувати нові знання. Ця здатність ... повинна залишитись в учня і тоді, коли вчитель його залишить; дати учневі засіб здобувати корисні знання не тільки з книг, а й з предметів, що його оточують, з життєвих подій, з історії власної його душі” [8, 57].

Питання самостійної діяльності школярів

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

здобули всебічного розгляду працях П. Підкасистого [5]. У результаті тривалого теоретико-експериментального дослідження вчений обґрунтував модель самостійної діяльності учнів, розкрив такі вихідні поняття, як дидактична задача, пізнавальна задача, визначив специфічні особливості формування самостійних дій, розробив класифікацію самостійних робіт.

В українському педагогічному словнику самостійна навчальна робота трактується як “різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності школярів, яка здійснюється на навчальних заняттях або вдома за завданням вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі” [1, 275].

В останні роки посилилась увага викладачів вищої школи до організації самостійної роботи студентів, що значною мірою визначає якість професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Під час самостійної роботи спеціально організований і керований процес навчання спрямовується на формування пізнавальних інтересів студентів, розвиток їхніх творчих здібностей на основі оволодіння системою фахових знань, умінь і практичних навичок. При цьому рівень самостійності, здатність студентів до самостійної роботи розглядаються науковцями як один з основних критеріїв якості вищої освіти. Розвиток самостійності студентів вимагає постійного вдосконалення методів і підходів до організації навчання. Навчити студента самостійно оволодівати знаннями – одне з головних завдань дидактики вищої школи.

В чому ж полягає суть самостійної роботи? Ми вважаємо, що самостійна робота – це форма організації індивідуального вивчення студентами навчального матеріалу в аудиторний та позааудиторний час. Самостійна робота сприяє формуванню самостійності як важливої професійної якості молодій людині, суть якої полягає у вміннях систематизувати, планувати, контролювати і регулювати власну діяльність без допомоги і контролю з боку викладача.

Завданнями самостійної роботи студентів можуть бути засвоєння певних знань, умінь та навичок, закріплення і систематизація набутих знань, застосування отриманих знань для розв’язання практичних завдань та виконання творчих робіт, виявлення прогалин у системі знань з предмету. Самостійна робота дає змогу студентові працювати виважено, не побоюючись негативної оцінки викладача і своїх товаришів, обираючи темп роботи та умови її виконання. Отже, самостійною є та робота, яку студент здійснює без сторонньої допомоги, спираючись

на власні знання, мислення, вміння, життєвий досвід, переконання. Самостійна робота через збагачення студента знаннями формує риси самостійності.

Відтворити у навчальних умовах все різноманіття психологічно складних ситуацій, що зустрічаються в діяльності майбутнього вчителя музики для відповідного ознайомлення з ними студентів, немає реальних можливостей. Мета музичного навчання – закласти основу для формування самостійної професійної діяльності, яка складається з системи знань, умінь і навичок, а також з методів творчого підходу до незнайомих ситуацій, гнучкого застосування їх особливих і професійних якостей.

“Формування самостійності – одне з головних завдань в процесі музичного навчання. Відповідно, аналіз умов такого формування – одне з завдань педагогічної науки. Вчитель повинен активно формувати у студента самостійність в навчанні як властивість діяльності і як рису особистості. Ці два фактори взаємопов’язані. Якщо, наприклад, при постановці певного завдання в людини виявляється спонукання до дії та бажання відмовитись від сторонньої допомоги, то вона володіє необхідною для самостійності мотиваційною установкою. Але якщо вона при цьому не має відповідних знань, умінь або навичок, то, характеризуючи цю людину, можна сказати, що вона самовпевнена, але не самостійна. У випадку, коли людина володіє необхідною сумою засобів для виконання діяльності без сторонньої допомоги, але відсутність необхідної мотивації не дає їй можливості здійснити дію без спонукання ззовні, не можна приписати їй таку властивість особистості, як самостійність. Самостійність – це не абстрактна характеристика особистості взагалі, а характеристика, яка співвідноситься з поведінкою особистості. Людина, самостійна в одній сфері діяльності, може бути несамостійною в іншій” [6, 38].

З психології відомо, що знання, отримані самостійно, шляхом подолання труднощів, засвоюються краще і є міцнішими, ніж одержані від викладача в готовому вигляді. Психологи розглядають самостійність як одну з вольових рис характеру. Самостійність полягає “у вмінні орієнтуватися на власний досвід, знання й переконання, а не на тиск чи прохання з боку інших”. На думку Д. Дубравської, самостійною варто вважати людину, якій притаманні вольові якості [2, 244].

Самостійна робота студентів факультетів мистецтв передбачає оволодіння певними

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

знаннями та навичками з метою творчого вирішення музично-педагогічних завдань, а також включає в себе потребу в безперервному професійному вдосконаленні. Вироблення свідомого ставлення студентів до музичного мистецтва, розширення їх світогляду, розвиток художньої індивідуальності, вдосконалення слухової уваги та самоконтролю – все це виховується у процесі самостійної роботи майбутніх вчителів музики.

Кращим критерієм засвоєння всієї навчальної програми, можливості конструювати на її основі самостійну професійну діяльність, є не оцінки в дипломі, а стійке відчуття себе в нових умовах роботи. Це можливо при відповідній психологічній компетентності і формуванні мотиваційного комплексу. Тому особливого значення набуває мотиваційний аспект самостійної роботи.

Важливою проблемою розвитку самостійності є визначення шляхів, які б спонукали студентів-музикантів до самостійної роботи, озброювали навичками музичної самоосвіти та естетичного самовиховання, прищеплювали смак до самостійного набуття професійних знань. Викладацькі умовляння – роз'яснювання в роботі з сучасним студентством мало дієві. Необхідно знаходити інші методи заохочення, що вимагали б від студентів систематичної роботи за інструментом, самостійного удосконалення диригентських умінь, усвідомленого ставлення до проблем вокального мистецтва [4, 87].

Студент повинен бути повністю переконаний в тому, що його самостійна робота – це основний шлях до успіху, досягнення його мети, до самоствердження як особистості, професіонала, майстра своєї справи.

Активізація музичного навчання неможлива без добре організованої самостійної роботи, яка розширює, закріплює та удосконалює знання, уміння й навички, отримані в класі постановки голосу, диригування, основного музичного інструменту, готує студентів до підвищення професійної майстерності [4, 87]. Основну мету самостійної роботи ми вбачаємо у спонуканні студентів до самостійного опрацювання музичного матеріалу, поширенні та поглибленні знань, які були отримані на практичних заняттях, розвитку вміння та навичок працювати самостійно, творчо.

Як показує досвід, не всі студенти готові можуть самостійно працювати. Потрапляючи у нові умови навчання, багато з них мають складнощі у виборі прийомів самостійної роботи, не вміють розподілити свій час. Навіть за деяких умінь самостійно працювати, процес прийому,

осмислення, переробки, інтерпретації і фіксування необхідної навчальної інформації викликає суттєві труднощі. За таких умов провідна роль відводиться викладачеві, який повинен створювати для майбутніх вчителів музики відповідні умови та надавати допомогу в організації самостійної роботи.

В складному процесі виховання молодих спеціалістів, що обумовлюється специфікою музично-педагогічних вузів і, зокрема, факультетів мистецтв, де заняття в основному проводяться індивідуально, роль педагога з фаху є величезною. Від особистості викладача, його кваліфікації, людського та творчого контакту зі студентами залежить дуже багато. Постійно спілкуючись зі студентами, він впливає на формування їхнього світогляду, громадської активності, виховує відчуття відповідальності, дисципліни, творчого ставлення до праці, чить власній професії, готує кваліфікованих фахівців.

“Самостійна (під спостереженням педагога) робота молодого піаніста з авторським текстом – найбільш природний і дієвий важіль творчого становлення потенційного виконавця”, – пише Е. Либерман [3, 229], тобто завдання викладача – навчити студента розібратися у творі та показати результат своєї дослідницької і практичної роботи. Самостійна робота передбачає роботу над деталями виконання (звук, педалізацією, динамікою, нюансуванням, артикуляцією), технічне засвоєння твору, осмислення художніх завдань, тобто пошуку найбільш оптимальних методів та прийомів роботи над музичним твором та вміння аналізувати якість свого виконання. Самостійне засвоєння нового матеріалу – творів зі шкільного репертуару, знайомство з методичною літературою, прослуховування звукозаписів, робота над творами для ескізного вивчення, читання музики з листа і транспонування також може бути завданнями для самостійної роботи майбутніх вчителів музики.

Самостійна робота як вид навчальної діяльності буде ефективною лише за таких умов: коли ця робота буде чітко організована; коли вона є складовою навчально-виховного процесу, а не епізодичним явищем; коли за самостійною роботою студентів здійснюється постійний контроль. Здатність студента до самостійної роботи можна розвивати різними засобами.

Активність особистості студента виявляється у постановці мети самостійної роботи, її плануванні, визначенні засобів, самообілізації та самоконтролю, оцінці результатів. Педагог повинен постійно виявляти і підтримувати творчу ініціативу студента, виховувати в нього здатність

**САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

самостійно вирішувати художні завдання. Важливим є підбиття підсумку кожного заняття, що прищеплює студентові усвідомлене критичне ставлення до власної роботи.

Самостійна робота студентів є основним засобом виявлення та розвитку в них творчих здібностей, підготовки їх до практичної професійної діяльності. Залежно від підготовленості студентів викладач щоразу повинен визначати послідовність і насиченість самостійної роботи. У зв'язку з цим і види самостійної роботи поступово ускладнюються.

Для того, щоб самостійна робота студентів була ефективною, потрібно дотримуватись певних умов: чіткої, конкретної постановки завдань; характер завдань для самостійної роботи та їх складність на різних етапах навчання повинне змінюватись; завдання для самостійної роботи мають бути доступними і посилюючими; повинна бути диференціація завдань для самостійної роботи; повинна дотримуватись систематичність і послідовність застосування самостійної роботи в процесі навчання; важливо дотримуватись взаємозв'язку різних видів самостійної роботи; повинен існувати взаємозв'язок аудиторної та позааудиторної самостійної роботи.

Самостійна робота сприяє оволодінню практичним матеріалом та загальному музичному розвитку студентів. Відомо, що без наполегливої, систематичної самостійної роботи, оволодіння складною професією педагога-музиканта стає неможливим.

Висновки. Отже, самостійна робота майбутніх учителів музики є однією з головних умов оволодіння професійними навичками. Ефективність самостійної роботи студентів залежить від змісту та складності її завдань, керівництва з боку викладача, засобів та прийомів навчальної діяльності тощо. Формування навичок самостійної роботи студентів в процесі музичної діяльності разом з іншими фаховими чинниками

забезпечують якісну професійну підготовку студентів.

Вважаємо, що поступово оволодіваючи вміннями пізнання реальної дійсності та застосовуючи їх на практиці (спочатку у вирішенні навчальних завдань, а згодом – у вирішенні професійних проблем), майбутній вчитель музики формує у себе здатність самостійно мислити, аналізувати та приймати рішення. У такому разі майбутні вчителі музики виходять на якісно новий рівень навчання і перетворюються у відповідальну творчу особистість. Результатом самостійної роботи студентів стає формування в них здатності до майбутньої професійної діяльності.

1. Гончаренко С. *Український педагогічний словник* / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – С. 373.

2. Дубравська Д.М. *Основи психології: навч. посіб.* / Д.М. Дубравська – Львів: Світ, 2001. – 280 с.

3. Либерман Е.Я. *Творческая работа пианиста с авторским текстом.* / Е.Я. Либерман. – М.: Музыка, 1988. – 236 с.

4. Падалка Г.М. *Музична педагогіка: Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти* / За ред. В.Г. Бутенка. – Херсон: ХДПУ, 1995. – 104 с.

5. Пидкасистый П.И. *Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении* / П.И. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.

6. Степанишин Б.І. *Література – вчитель – учень (Самостійне вивчення учнями літератури): Посібник для вчителя.* / Б.І. Степанишин. – К.: Освіта, 1998. – 240 с.

7. Сухомлинський В.О. *Вибрані твори: в 5-ти т.* – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 4. – 638 с.

8. Ушинский К.Д. *Собрание сочинений, т. 2.* – М.– Л.: Музгиз, 1948. – 245 с.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014

“Педагогічна технологія є галуззю досліджень і практики, що має зв'язки із всіма сторонами організації педагогічних систем для досягнення специфічних педагогічних результатів, а також таких що потенційно відтворюються”.

*П. Мітчел
вчений*

